

Έννοια και στόχοι του πολιτιστικού τουρισμού

Ερώτηση: Ποιοί είναι οι σύγχρονοι προβληματισμοί όσον αφορά το περιεχόμενο του πολιτιστικού τουρισμού, και ποιές πρέπει να είναι οι πολιτικές διαχείρισης της τουριστικής δραστηριότητας, ώστε να διαφυλάσσονται οι αξίες και ο γενικότερα εκπαιδευτικός ρόλος του πολιτιστικού και μνημειακού πλούτου;

Στον ευρωπαϊκό χώρο και όχι μόνο, παρατηρείται ένα αυξανόμενο διεθνές ενδιαφέρον για τη σχέση τουρισμού και πολιτισμού και αναπτύσσεται μια έντονη δραστηριότητα σχετικά με τον πολιτιστικό τουρισμό. Στο διάστημα Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1993 μάλιστα, τέσσερις διοργανώσεις με σχετική θεματολογία έγιναν στη Σαντορίνη, τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα από ενδιαφερόμενους φορείς όπως η Διεθνής Ένωση Αρχιτεκτόνων (UIA), το ΥΠ.Ε.ΧΩ.ΔΕ, και το ελληνικό τμήμα του ICOMOS.

Συγκεκριμένα, το ελληνικό τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS) σε συνεργασία με το ΤΕΕ οργάνωσε στις 10 και 11 Δεκεμβρίου συνάντηση με θέμα «τουρισμός και μνημεία - πολιτιστικός τουρισμός», στα πλαίσια των επιστημονικών δραστηριοτήτων του, με σκοπό την επεξεργασία και τη διατύπωση θέσεων και προτάσεων που έχουν σχέση με τον πολιτιστικό τουρισμό, τους στόχους του, την οργάνωσή του και τους τρόπους με τους οποίους, μέσω της εναλλακτικής αυτής τουριστικής δραστηριότητας, αξιοποιείται ο μνημειακός και γενικά πολιτιστικός πλούτος. Ποιά δηλαδή, πρέπει να είναι η πολιτική διαχείρισης του πολιτιστικού

τουρισμού σε σχέση με τα μνημεία, με έμφαση στην προστασία τους.

Οι λόγοι που ώθησαν στη διοργάνωση του διήμερου με το θέμα αυτό, συνοψίζονται στο γεγονός ότι στον ευρωπαϊκό χώρο και όχι μόνο, παρατηρείται ένα αυξανόμενο διεθνές ενδιαφέρον για τη σχέση τουρισμού και πολιτισμού και αναπτύσσεται μία έντονη δραστηριότητα σχετικά με τον πολιτιστικό τουρισμό.

Σημείο εκκίνησης για τον προβληματισμό αυτό αποτελούν:

α. Η γενική εκτίμηση πως σήμερα το τουριστικό φαινόμενο είναι πριν απ' όλα ένα από τα μεγαλύτερα κοινωνικά φαινόμενα του αιώνα μας, που αξιολογείται κατά βάση ως οικονομική δραστηριότητα, η οποία μάλιστα πιθανολογείται ότι θα αποτελέσει τη σημαντικότερη στον κόσμο προς τα τέλη του αιώνα. Ο τουρισμός πέρα από την κοινωνική και οικονομική του διάσταση, είναι δραστηριότητα με πολιτική, εκπαιδευτική και ευρύτερα πολιτισμική σημασία.

β. Οι διαπιστώσεις ότι το τουριστικό αυτό φαινόμενο γίνεται πιο επιτακτικό στη ζώνη της Μεσογείου με ιδιαίτερη έμφαση και ανόλογες συνέπειες στη χώρα μας με την ιδιοσυγκρασία των κατοίκων της, το ευαίσθητο τοπίο, την απαρύμλλη αισθητική των κλασικών μνημείων, το ανεπανάληπτο της ανώνυμης τέχνης και αρχιτεκτονικής της, και όλα όσα άλλα στοιχεία της παράδοσης και της σύγχρονης πνευματικής παραγωγής, συμπληρώνουν την πολιτιστική εικόνα της και καθορίζουν την ποιότητά της.

γ. Οι συνέπειες στο περιβάλλον -φυσικό και ανθρωπογενές- που δημιουργεί η συνεχώς αυξανόμενη ποσοτικά δραστηριότητα, σε συνδυασμό με τον τρόπο που «αξιοποιεί» τα πολιτισμικά αγαθά.

δ. Με δεδομένο ότι η παρουσία και αξιοποίηση των πολιτιστικών αγαθών είναι μια παγκόσμια σύγχρονη τάση, κρίνεται ότι η τουριστική δραστηριότητα με τη μορφή που εξασκείται σήμερα, θέτει θέματα προστασίας και διάσωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και διαφύλαξη των εύρωτων περιοχών.

Αλλά το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μας αρχίζει στο σημείο που ο τουρισμός απειλεί να μεταλλάξει ποιοτικά και ποσοτικά τις αξίες του πολιτισμικού χώρου, να επηρεάζει τον κοινωνικό, να υποτιμήσει τον παιδευτικό του ρόλο, θυσιαζοντας στο κέρδος.

Λαμβάνοντας κατ' αρχήν υπόψη ότι η οικονομική διάσταση του τουρισμού είναι σημαντικότερη για τη χώρα μας από τη μία και από την άλλη την ανάγκη και υποχρέωση να διαφυλαχθούν τα πολιτιστικά μας αγαθά, αγαθά άλλωστε της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, θεωρείται απαραίτητο να συμμετέχουμε, στις προσπάθειες που επιχειρούν να εξισορροπήσουν τις δύο τάσεις -αναπτυξιακή για τον τουρισμό και προστατευτική για τα πολιτιστικά αγαθά.

Σε διεθνές επίπεδο αλλά και σε τοπικό, οι προσπάθειες για εξισορρόπηση των δύο αυτών τάσεων έχουν ήδη προχωρήσει σε προτάσεις και προγράμματα που αφορούν καινούργιους τύπους τουρισμού, πιο συμβατούς με

Η επίσκεψη των σημείων μιας περιοχής με ιδιαίτερη σημασία ιστορική, κοινωνική, αισθητική, ήταν πάντοτε ο στόχος ενός επισκέπτη με τα αντίστοιχα ενδιαφέροντα. Ο πολιτιστικός τουρισμός, διευρύνει και «οιδηματο-

ποιεί» τη δραστηριότητα αυτή με το ευρύτερο κοινό. Διαμορφώνει «πολιτιστικές» διαδρομές στο χώρο και το χρόνο, δίνει τη δυνατότητα της συμμετοχής σε τοπικές εκδηλώσεις, εμπλουτίζει και ποικίλει δηλαδή, το

τουριστικό ενδιαφέρον.

Ταυτόχρονα, αναδεικνύει και έτσι διασώζει, τα μνημεία της ιστορίας και τις εκδηλώσεις του πολιτισμού.

1. Χαρακτηριστικό σπίτι στην Ηλεία.

2. Το πανηγύρι της Αγ. Μαρίνας στη Σέριφο.

2. Εκκλησία στη Μάνη.

5. Το νέο κλασικό κτίριο των γυαγίων της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων στο Μεγάλο Αξιβάδι Σέριφου.

4. Εσωτερικό σπίτι στην Κορίνη.

το ευαίσθητο και ευάλωτο πεδίο του πολιτισμού από το οποίο αυτός καρπύεται και βασίζει την οικονομική του απόδοση. Υπάρχουν προτάσεις για χειραγώγηση των τουριστικών ρευμάτων, για χρονική και γεωγραφική κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων, προτάσεις που διαμόρφωσαν το προφίλ του τουρισμού νέου τύπου, όπως εν προκειμένω ο πολιτιστικός τουρισμός.

Είναι θετικό ότι οι κυβερνητικές διακηρύξεις υπογραμμίζουν τη σημασία του πολιτισμού και τον θεωρούν ως την αποδοτικότερη, μακροπρόθεσμα επένδυση. Ο τουρισμός όμως είναι δυναμικά ανερχόμενη οικονομική δραστηριότητα που γι' αυτήν θυσιάζονται πολλές ποιοτικές αξίες.

Ένας από τους βασικούς στόχους θα πρέπει να είναι προτάσεις που να ενθαρρύνουν και να ενισχύουν την πρόθεση του κράτους να δοθεί έμφαση

στον πολιτιστικό τομέα στα πλαίσια ενός Εθνικού Σχεδιασμού. Η χώρα μας διαθέτει ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, είμαστε εξοικειωμένοι με τα μνημεία, έχουμε εμπειρία που συνεχώς εδραιώνεται με την επιστημονική κατάρτιση. Ο πολιτιστικός τομέας είναι, σε μεγάλο βαθμό, τομέας ανάπτυξης χωρίς σημαντικές οικονομικές εξαρτήσεις και για το λόγο αυτό θα μπορούσε να αυτοχρηματοδοτηθεί και να αποτελέσει αναπτυξιακό τομέα της ελληνικής οικονομίας.

Προϋποθέσεις - προτάσεις

- Ο σεβασμός της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς πρέπει να προηγείται και να κυριαρχεί πάνω από οποιαδήποτε δραστηριότητα ακόμα κι αν αφορά κοινωνική, πολιτική ή οικονομική προσφορά.
- Ο σεβασμός αυτός πρέπει να ενθαρρύνεται από την κρατική πολιτική με τόνωση του πολιτιστικού

τομέα. Να εξασφαλίζεται από την παιδεία του κοινωνικού συνόλου. Να υποβάλλεται στον επισκέπτη από αυτή καθαυτή την οργάνωση του τουρισμού, των μορφών του, των μέσων που μετέχεται, των τρόπων που προσεγγίζονται τα πολιτιστικά αγαθά, που αξιοποιούνται τα μνημεία.

- Ο σεβασμός αυτός συναρτάται με την αλλαγή της νοοτροπίας που αποβλέπει στις μεγάλες ποσότητες τουριστών, στα μεγάλα μεγέθη ξενοδοχείων, στο άμεσο μεγάλο κέρδος. Κυρίως όμως αυτό που πρέπει να κυριαρχήσει στη σκέψη μας είναι ότι οι τόποι ανήκουν στους κατοίκους τους και ο πολιτισμός φτιάχτηκε απ' αυτούς και ανήκει πρώτα απ' όλα σ' αυτούς.
- Πολιτιστικός τουρισμός είναι μια διαδρομή στο χώρο και το χρόνο που χρειάζεται οργάνωση.

- Το είδος αυτό τουρισμού που είναι το πιο συμβατό με την έννοια της διατήρησης, δεν έχει τύχει ολοκληρωμένης εκμετάλλευσης ή μελέτης.

Ως προς τα *μνημεία*, τα σύνολα, τους τόπους με ποιοτικά χαρακτηριστικά που αξιοποιούνται από και μέσω του πολιτισμικού τουρισμού ως στοιχεία τουριστικού ενδιαφέροντος και πολιτιστικής παιδείας, χρειάζεται να ενισχυθούν:

- Τα μέτρα διαφύλαξης τους καθώς και του περιβάλλοντός τους, άμεσου και ευρύτερου.
- Τα προγράμματα συνεχούς συντήρησης των μνημείων και διατήρησης της παράδοσης
- Τα προγράμματα πολιτιστικών ιδρυμάτων και εκδηλώσεων, σχετικών με το σεβασμό και την ανάδειξη του πολιτισμού μας.
- Οι δυνατότητες εκπαίδευσης, σε προπτυχιακό και οι δυνατότητες εξειδίκευσης σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

Διαπιστώνεται η ανάγκη για μεθοδολογική προσέγγιση, επισήμανση, καταγραφή και χροτογράφηση του μνημειακού πλούτου.

Χρειάζεται η συστηματική μελέτη των μνημειακών συνόλων και των ιστορικών οικισμών καθώς και των ειδικών περιβαλλοντικών και πολιτιστικών συνθηκών μιας περιοχής.

Ως προς τον *τουρισμό* είναι απαραίτητο:

- Να επιδιωχθεί η χειραγώγηση των τουριστικών ρευμάτων, η χρονική και γεωγραφική κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Να γίνει η ένταξη του πολιτιστικού τουρισμού στο τοπικό ή περιφερειακό παραγωγικό σύστημα, όχι ως μονομερής δραστηριότητα αλλά σε συνδυασμό με άλλες, ώστε να συμβάλει με τρόπο θετικό στην εγχώρια οικονομία.
- Να καθορισθεί η συστατική και οργανωτική δομή του πολιτιστικού τουρισμού, ώστε να αποφευχθεί η υπερεκμετάλλευση των πολιτιστικών αγαθών και η υπερφόρτωση γνωστών και καταξιωμένων κέντρων ενδιαφέροντος.
- Πρέπει να προωθηθούν προτάσεις στη διοίκηση, τον οικονομικό κόσμο, τους χρήστες, για νέους τύπους τουρισμού, όπως αυτός του πολιτιστικού *τουρισμού*.
- Τέλος, διαπιστώνουμε την ανάγκη για συντονισμό των φορέων που έχουν άμεση σχέση και τον πολιτισμό και τον τουρισμό.

Με την διοργάνωση του διημέρου της 10-11 Δεκεμβρίου 1993 και έχοντας ως κύριο στόχο και βασική επιδίωξη τη διαφύλαξη και ανάδειξη των στοιχείων και των αξιών που εγγράφονται

στον ευαίσθητο και ευάλωτο πολιτισμικό χώρο, το ελληνικό τμήμα του ICOMOS, θέλησε αφενός να συνδράμει τις προσπάθειες προώθησης του χώρου αυτού από τον τουρισμό, όπου και αυτός επιδρά αρνητικά, αφετέρου να διαμορφώσει θέσεις με βάση τις οποίες, θα μπορεί να παρεμβαίνει όπου και όταν χρειάζεται.

Βασικά θέματα που συζητήθηκαν κατά το διήμερο αυτό, ήταν:

- Οι διεθνείς θέσεις για το θέμα, η επάρκειά τους για τα ελληνικά δεδομένα και ανάγκη προσαρμογής των θέσεων αυτών στα δεδομένα του τόπου μας.
- Η εξειδίκευση της *ΧΑΡΤΑΣ* του διεθνούς ICOMOS για τον πολιτιστικό τουρισμό στα ελληνικά δεδομένα.
- Η υιοθέτηση και η υποστήριξη προτάσεων που είναι βασισμένες στις υπό διαμόρφωση θέσεις του (όπως ο πολιτιστικός τουρισμός).
- Η υιοθέτηση και η υποστήριξη εξειδικευμένων προτάσεων, που να βασίζονται στις θέσεις της διεθνούς χάρτας του πολιτιστικού τουρισμού του ICOMOS.

Κ. Κρεμής

Δρ. Αρχιτέκτων, επικ. καθηγ. στο Τμ. Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.

Αξιοποίηση γεωθερμίας

Στις 17-2-1994 πραγματοποιήθηκε από το Υπουργείο Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας με πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα κ. Α. Μαντέλη, ευρεία σύσκεψη υπό την προεδρία του, με σκοπό να διευρυνθούν σε νέα βάση οι δυνατότητες αξιοποίησης της γεωθερμικής ενέργειας (γ.ε.) στη χώρα μας μετά τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί και σχετίζονται με την εκμετάλλυσή της από τη ΔΕΗ στη Μήλο.

Στη σύσκεψη αυτή, στην οποία συμμετείχε ως εκπρόσωπος του Τομέα Γεωλογικών Επιστημών του Ε.Μ. Πολυτεχνείου, έλαβαν μέρος εκπρόσωποι από τα Γεωλογικά Τμήματα των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Τ.Ε.Ε., το

ΓΕΩ.Τ.Ε., τη ΔΕΗ, το Ι.Γ.Μ.Ε., την Γ.Ε.Μ.Ε.Ε., τη Δ.Ε.Π./Ε.Κ.Υ., το Σύλλογο Μηχ. Μεταλλείων-Μεταλλουργών, καθώς και υπηρεσιακοί παράγοντες του Υ.Β.Ε.Τ.

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν μετά από πολύωρη συζήτηση, συνοψίζονται στα εξής:

- Επιβάλλεται η άμεση επανανεργοποίηση όλων των φορέων για την αξιοποίηση του γεωθερμικού δυναμικού της χώρας.
- Η σημερινή τεχνολογία παρέχει πλήρη δυνατότητα αξιοποίησης της γεωθερμικής ενέργειας χωρίς αρνητικές, αλλά αντίθετα, θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και τον άνθρωπο.

- Η αρνητική εικόνα που έχει δημιουργηθεί εξ αιτίας της κακής και ενίοτε κακόβουλης ενημέρωσης, κυρίως των κατοίκων της Μήλου και Νισσύρου, σε συνδυασμό με τα πραγματικά προβλήματα που προέκυψαν από τα έργα εκμετάλλευσης της γεωθερμίας υψηλής ενθαλπίας στη Μήλο, πρέπει οπωσδήποτε να αντικατασταθεί με την πραγματική εικόνα που αφορά τα πλεονεκτήματα και πολλαπλά οφέλη από την αξιοποίηση της ανανεώσιμης αυτής ενέργειας, με σεβασμό στο περιβάλλον.
- Να δοθεί έμφαση και σε άλλες μορφές αξιοποίησης της γεωθερμίας, πέραν από την παραγωγή ηλεκτρι-

κής ενέργειας, π.χ. για θερμοκήπια, για τη θέρμανση κατοικιών, για αφαλάτωση θαλασσινού νερού προς κάλυψη υδρευτικών αναγκών, για τουριστικούς σκοπούς, κ.λ.π.

5. Απαιτείται βελτίωση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου και σύσταση εθνικού φορέα Γεωθερμίας, που θα συντονίζει τους φορείς μελέτης και αξιοποίησης του γεωθερμικού δυναμικού της χώρας. Ο Εθνικός φορέας θα επικουρείται από Επιτροπή Τεχνοκρατών που θα επεξεργάζεται τα δεδομένα και θα προτείνει την ορθολογική αξιοποίηση της γεωθερμίας όλων των κατηγοριών (υψηλής, μέσης, χαμηλής, ομαλής).
6. Να προωθηθεί άμεσα η αξιοποίηση της γεωθερμίας μέσης ενθαλπίας σε περιοχή άλλη από τα νησιά Μήλος και Νίσυρος στα οποία έχει εκδηλωθεί κοινωνική αντίδραση. Περιοχή που φαίνεται ότι αποδέχεται άμεση αξιοποίηση, αναφέρθηκε η Λέσβος.

Κατόπιν των ανωτέρω, αποφασίστηκε να γίνει νέα σύσκεψη του Γενικού Γραμματέα και ορισμένων εκ των μελών της πρώτης συνάντησης, με εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης προκειμένου να διερευνηθούν οι προθέσεις τους.

Η συνάντηση αυτή, στην οποία επίσης κλήθηκαν και συμμετείχα, πραγματοποιήθηκε στις 7-3-94. Κατ' αρχήν ο Έπαρχος Μήλου, ανέφερε ότι δεν πρέπει να γίνεται λόγος για αξιοποίηση της γεωθερμικής ενέργειας υψηλής ενθαλπίας στα νησιά Μήλος και Κίμωλος, ενώ αντίθετα υπάρχει ενδιαφέρον για εκμετάλλευση της γ.ε. χαμηλής ενθαλπίας και διετύπωνε την άποψη ότι θα μπορούσε ευκολότερα να αξιοποιηθεί η γ. ε. στο μικρό νησί Πολύαιγος.

Ο Δήμαρχος και ο Αντιδήμαρχος Πολύαιγος Λέσβου, δήλωσαν ότι τόσο ο Δήμος τους όσο και άλλες δύο Κοινότητες του νησιού στις οποίες έχει διερευνηθεί σε πρώτη φάση γ.ε., έχουν λάβει ομόφωνες αποφάσεις για την άμεση αξιοποίησή της από τους Ο.Τ.Α., σε συνεργασία με Επιχειρήσεις, αλλά με πολύ προσεκτικές κινήσεις. Δεν συμφωνούν με την εκμετάλλευση από ιδιώτες.

Σύμφωνα με τον αντιδήμαρχο κ.Γ. Κατσιμάτσο, Καθ. Γεωλογίας του Παν/μίου, μπορούν να γίνουν άμεσα τρεις βαθιές γεωτρήσεις, οι θέσεις των οποίων έχουν οριστεί στις τρεις ενδιαφερόμενες περιοχές υψηλής ενθαλπίας της Λέσβου. Στον Πολύαιγο το γεωθερμικό πεδίο έχει οριοθετηθεί, ενώ στις δύο άλλες περιοχές χρειάζονται περαιτέρω έρευνες, καθώς και συστηματική διερεύνηση της χαμηλής ενθαλπίας.

Ο εκπρόσωπος της Ελλ. Ετ. Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Ε.Τ.Α.Α.) πρότεινε να δημιουργηθούν στις περιοχές υψηλού γεωθερμικού ενδιαφέροντος εταιρείες τοπικής ανάπτυξης.

Επίσης, από άλλους συμμετέχοντες (Πανεπιστήμια, Τ.Ε.Ε., Γ.Ε.Ω.Τ.Ε., Ι.Γ.Μ.Ε.), προτάθηκε εκ νέου η δημιουργία Κεντρικού Φορέα Γεωθερμίας, η σύσταση τοπικών φορέων διαχείρισης των επί μέρους γεωθερμικών πεδίων, η συγκρότηση ομάδας εργασίας που θα εισηγηθεί στο Υ.Β.Ε.Τ. τις σχετικές απαραίτητες ενέργειες και τονίστηκε για άλλη μια φορά η ανάγκη να αξιοποιηθεί η γεωθερμική ενέργεια σε διάφορα πεδία εφαρμογών, όπως η αφαλάτωση, η θέρμανση κατοικιών και θερμοκηπίων κ.τ.λ. και να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες νομοθετικής ρύθμισης.

Στη συνέχεια των ανωτέρω, αναμένονται οι ενέργειες του Γενικού Γραμματέα του Υ.Β.Ε.Τ. που ελπίζουμε να γίνουν σύντομα, έτσι ώστε, η εναλλακτική αυτή πηγή ενέργειας, που για τη χώρα μας παρουσιάζει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, να αξιοποιηθεί, όχι μόνο στις περιοχές που είναι διαπιστωμένη η ύπαρξή της, αλλά και σε άλλες που η απαραίτητη έρευνα, θα οδηγήσει στην εκμετάλλευση όλων των μορφών με τις οποίες εκδηλώνεται αυτή.

Ι. Κουμαντάκης

Καθηγητής Τμ. Μηχανικών

Μεταλλείων

Μεταλλουργών ΕΜΠ